

PERÉNYI BALÁZS

A lesajnált kistestvér

■ GYERMEKSZÍNHÁZI BIENNÁLE KAPOSVÁRON ■

Az idén harmadszor rendezték meg Kaposvárott, az értékes gyermekszínház egyik fellelegvárában a Gyermek- és Ifjúsági Színházak Biennáléját. A versenyprogramot Horváth Péter író, színész és rendező válogatta, aki a gyerekeknek szánt irodalomhoz és színházhoz egyaránt kötődik. A szakmai beszélgetéseken elárulta, hogy az egyik legszemélyesebb, ellenben legigazabb szempont mellett – mi tetszett neki – fontos volt számára, hogy a gyermekszínházi mezőny sokszínűsége, gazdagsága megjelenjen.¹ Azért hívott meg több nagyszínházi gyermekelőadást, mert meggyőződése, hogy a „kőszínházak” nem mondhatnak le arról, hogy nagyteremben látványos, nagyszabású előadásokkal szórakoztassák a nagyszámú gyereknézőt.

Szindbád (Szegedi Nemzeti Színház)

Veréb Simon felvétele

Kell-e a nagyszínház?

Igaza lehet Horváth Péternek, mivel a vidéki színházak „kötelező” bemutatóinak, a művelődési házak bérleteibe kerülő mesejátékoknak többsége ilyen produkció, erre igény, ez rentábilis. Más kérdés, hogy ezek a „népszínházak” – kettő kivételével – a találkozó leggyengébb előadásai voltak. (A korábbi évek parázs szakmai vitáit, a felháborodott elutasítás gesztusait is legtöbbször az ilyen típusú produkciók váltották ki. Sok művészetpedagógus, gyerekpszichológus eleve megkérdőjelezi, hogy lehet-e egyszerre több száz

gyereket érvényesen megszólítani a színház nyelvén.) Vajon szükségszerű-e, hogy a hattól tizennégy éves korig beteretelt gyerekseregnek szánt előadások igazán senkihez se szóljanak? Kinek jutna eszébe, hogy ugyanúgy játsszon, ugyanazt mesélje egy kisiskolásnak, mint egy hetedikesnek? Részben ezért fordulhat elő, hogy a legtutibb panelekből, a legharsányabb színészi megoldásokból, a leghangosabb, legbombasztikusabb zenékből keverik ki e bemutatók „formanyelvét”, hogy a direkt hatások mindenkit lekössenek. Az öt nagyszínházi produkció közül ebből a gyereknézőt

¹ Ez a beszámoló csak a versenyprogram előadásairól szól. Nem esik szó a gazdag nemzetközi programról, amelyben két világszínházi jelentőségű előadás is szerepelt, vagy a csecsemőszínházak tematikus blokkjáról, amelyben érvényes, érdekes színháznak tűnt az, ami első hallásra képtelen ötletnek tetszik, hogy egy-két éveseknek készüljenek előadások. Továbbá nem esik szó a nemegyszer izgalmas, lényegi kérdéseket érintő szakmai beszélgetésekről, de a szerző nem tagadhatja le, hogy ezeket hivatalból végigülve nem egy gondolat, vélemény befolyásolta ha értékítéletét nem is, az előadás hatásának értelmezését mindenképpen.

fénnyel, hanggal lerohanó rikító műfajból kettőt láthattunk, egy igényeset és egy tiszítóan igénytelen.

Az utóbbi a Madách Színház *Kétbalkezes varázslója* volt. A lehangolóan ócska díszlet egy csúnya panelházkulissza, ami egyáltalán nem vesz részt a játékban, mivel előtte, az üres színpadon zajlik minden. Ide tol be egy álarcos alak – hogy kicsoda ő, nemigen lehet tudni; a cselekményhez semmi köze – egy guruló ajtót: milyen egyszerű. Ezzel a megoldással gondolják megképezni a lakótelepi lakásokat, folyosókat. Itt járnak körbe-körbe: róják a lézerrel a homlokzatra vetített lépcsőket! Békés Pál tüneményes meséjének magya a panelvilágot átlénygítő varázslat. Na, itt aztán se panelrealitás, se csoda! Ráadásul egy gyenge poén kedvéért még ezt a semmi megoldást is érvénytelenítik, amikor az egyik szereplő átnyúl az ajtó mellett: a falon. Mert ez vicces! Szintén mókás a kétbalkezes varázsló jamaicai színekben pompázó raszta-sapkája, de azon már nem gondolkodtak el az alkotók, akik a jelmeztárból összeválogatott szegényes ruhadarabok mellé rakták ezt a manapság szociokulturális üzenettel bíró viseletet, hogy mit is jelenthet ez a kiegészítő. A pazar látványvilágot a „betonhomlokzatra” vetített lézer hivatott megteremteni – ha jól emlékszem, a *Doktor Herzben* láthattuk ezt az effektet, s ha már megvolt, hát betették ide is. Van még füst is, amelynek nézőtéri paskolása percekig elvonja az egyébként se túlzottan érdeklődő közönség figyelmét. Felesleges sorolni a számtalan álmegoldást, esztétikai és pénzügyi értelemben egyaránt olcsó elemet, szót kell azonban ejteni a színészi játékról. Az előadás felsorakoztatja a rossz gyerekelőadások patentjeit: van itt eltorzított hang, pofavágás, hasra esés, rikácsolás, illusztráció („ne szemetelj”), s már jön is az akció, maga a szemetelés), álláció (alibi sóprógetés az üres színen), színész nő által adott hiteltelen kamasz fiú – és így tovább. Cseke Péter rendezése teljesen megfosztja a mesét eredeti bájától, költészetétől, iróniájától, rá se lehet ismerni.

Tiszteletre méltó ambícióval, kivételesen grandiózus masinériával készült a Szegedi Nemzeti Színház *Szindbád* című előadása: nagyzenekar, tánckar, látványos díszlet, csillogó jelmezek – gyerekelőadásokra ritkán jellemző gazdag kiállítás. Családi színházat kívántak nyújtani az alkotók, ahol elvárásolván a gyerekeket, és elszórakoztatják a szülőket. Ezért megteremtették az abszurd mesejáték műfaját. Csakhogy az abszurd humor klasszikusaitól ellesett (gyakran egy az egyben „megidézett”) megoldások még nem hozzák létre a magyar *Gyalog-galoppot*, hiába ígéri, sőt állítja ezt a műsorfüzet. Ehhez kevésnek bizonyul az *Erik, a vikingre* „emlékeztető” cselekményvezetés, a felismerhető Monty Python-

Gál Gábor felvétele

A Pál utcai fiúk (Gárdonyi Géza Színház, Eger)

os poénok (mint a hamisan éneklők szigete), a tökéletlen antihősök, a rengeteg anakronizmus, a dalba csomagolt gyilkos stílusparódia, megannyi ismerős összetevő. Eleve kérdés, hogy az efféle eltökélt imitáció termékeny alkotói hozzáállásnak minősülhet-e. Nem győz meg a bemutató arról sem, még ha Janik László rendező és Mátyássy Szabolcs színészi rögtönzésekkel feldúsított szövege zseniális nonszensz-mítoszparódia lenne is, hogy mindenképpen gyerekeknek kellene-e játszani. Biztos, hogy jó ötlet olyan „mesejátékot” kínálni a gyerekközönségnek, amelyben nincsenek hősök, így képtelenség bárkivel is azonosulni? Jó gondolat-e, hogy a főhős, Szindbád hisztis és hiú, haját dobáló férfi manöken? Az-e a dolga a gyermekszínháznak, hogy leleplezze, kifossa a mesét? A látszólag merészen innovatív produkcióban sajnos nem egy szereplő a jól ismert gyerekszínházi stílusban fogalmaz: Rác Tibor mint Jaffar, a főgonosz például jó néhány hangfekvésben megszólal – magasan, mélyen, középen –, ahelyett hogy emberi hangon beszélne, de hát ő nagyon gonosz és nagyon vicces egyszerre. Lekötheti-e a gyerekeket egy olyan kaland-sorozat, amelynek semmi tétje, egy olyan lépten-nyomon lerombolt történet, amelynek fő mozgója a kényszeres poénkodás? Ráadásul a családi színház gondolatának jegyében fogant, a szülők mulattatására szánt nyakatekert (felőtt-) szöviccek, az alig szelektált próbapoénok nem túl szellemesek. A háromszor elismételt szellentés-geg vagy a halálosan kifáradt karate-paródia – lásd Bud Spencer életműve – enyhén szólva nem a legjobbféle humor. Végül egy utolsó retorikai kérdés: szüksége van-e a gyerekeknek arra, hogy a szexualitás világába egy másik kultuszfilm, a *Rocky Horror Picture Show* transzszexuális ceremóniamestere kalauzolja el őket egy bizarr bacchanálián?

Elmélyültebb gondolkodást tükröz az egri Gárdonyi Géza Színház előadása, *A Pál utcai fiúk*. Az előadás nagy ötlete, hogy a gyerekkor egy életre meghatározó élményét érettségi találkozóra összegyűlt, erősen-gyengén kapatos negyvenesek élék újra. Egyedül Nemecsek gyerekszínész, hiszen neki nem adatott meg, hogy együtt öregedjen a többiekkel. Kétségtelen, hogy van valami megindító abban, ahogy a pocakosodó családapák között megjelenik a hős: egy törekeny kamasz ember. Sajnos azonban a narratív keret nehézkes, a történetmesélés jelen ideje nincs igazán kidolgozva. A közös emlékezésnek nincs drámai tétje, mivel a múltidéző közösséggel nem történik semmi azon túl, amit egyetlen kulcsmondatba bele lehet foglalni: felismerik, hogy „a legfontosabb dolgok akkor történtek velünk”. Ezért van az, hogy a megelevenedő múltat tényleg szemlélik, unatkozzák végig Pál utcaiak és vörösingesek, vagy éppen kisomfordálnak a színről, ha nincs dolguk. Az előadást belengi a tompa melankólia, az álmatag nosztalgia. Nem mindenkinek sikerül elkerülnie a gyerekábrázolás kliséit, vannak műbálhék, froclizások, vagánykodások. Enyhén kidolgozatlan a kamaszbandáról felrakott kép, általános akciók a heccelések, egymásnak ugratások, státuszjátzmák. Rendre találkozunk az ifjúsági előadásokban ezekkel a bandázós közhelyekkel, sokan belefutnak a kamaszábrázolás sztereotípiáiba, ha nem rajzolják fel elég pontosan az adott galeri viszonyait, az egyes bandatagok helyét, szerepét. Ilyenkor marad a figurázás: mivel nem lehet tettekben, döntésekben, egyszóval cselekvő módon megjeleníteni egy-egy alakot, hát a hanghordozásban, karakteres gesztusokban próbálják megragadni. Az egri előadásban azoktól, akik valódi szerepet kaptak, mint Boka (Gál Kristóf), Ács Feri (Pálfi Zoltán) vagy Geréb (Mészáros Máté), érvényes-hiteles alakításokat látunk, a többieknek marad a levegőben lógó karakterek megformálásának hálát-

Emil és a detektívek (Csiky Gergely Színház, Kaposvár)

Klencsár Gábor felvétele

lan feladata és a színpadi téblábolás. Élvezetes játék, ahogyan az ódon tornaszerek átlényegülnek, ahogyan tornaszekrényből csónak lesz stb. Kár, hogy Görög László rendező nem elég következetes és bátor: a bordásfalat kifordítják, és szokványos guruló díszletté válik – ez lesz a grund tornya –, az egyik vízbe merítés pedig a legrosszabb kvázi-realista illusztráció: csordogáló vízzel lezuhanyozzák az áldozatot. Minden ellentmondásával együtt az eriek jelen produkciója és a korábbi évek színvonalas gyerekelőadásai egyaránt jelzik, hogy a társulatnak fontos a gyerekközönség, és nem sajnálják tőlük az energiát, munkát, tehetséget.

Ez jellemzi évtizedek óta a kaposvári színházat is, ahol az egyik közkeletű színházi legendánk szerint jó gyerekelőadásokkal neveltek maguknak értő közönséget. Rusznyák Gábor rendezése, az *Emil és a detektívek* második felvonása példát ad arra, hogyan válhat az ezerszer kárhozottatott gyerekszínházi panel: a közönség megszólítása, az interakció olyan eszközzé, amivel a színjátéknak energiát, a jeleneteknek tétet adnak. Az első felvonás egyfajta teatrális tobzódás, vizuális hedonizmus: guruló, beemelkedő díszletelemek, vetített klasszikus némafilm, számtalan szórakoztató, látványos játékkötlet. Nagyon izgalmas, igényes „Bauhaus” látványvilág (Angyal Ber-

nadett és Daróczi Sándor munkája). Intenzív, de rendkívül hullámzó nézőtéri figyelem: egy-egy nagy mutatvány után végigunatkoznak egy-egy kulcsjelenetet, például magát a bűntényt, a száznegyven márka ellopását. (Nem is lehet könnyű a prózai részekre figyelni, miközben a háttérben az egyik legexpresszív némafilm, Dziga Vertov *Berlin, egy nagyváros szimfóniája* című alkotása lüktet.) Sajnos a tétova, szórakozott író figurája, amit Karácsony Tamásnak mint mesélőnek kigondoltak, nem alkalmas a nézők figyelmének vezetésére, túl szétesett ahhoz, hogy összetartsa az előadást. A második felvonás viszont elementáris erejű! Lemegy a vasfüggöny, Emil és csapata előlép, és hozzánk fordulva velünk kezd közös nyomozásba. Gyereksapatok vonulnak ki egy-egy színésszel, hogy képelemeket keressenek meg a színházban, ez a kalapos megtalálásához nélkülözhetetlen. Kipirult, lelkes, büszke gyerekek vágtáznak fel a színpadra a megtalált darabokkal. Az egész nézőtér üvöltve ad személyleírást a tolvajról. A sorok között, a páholyokból, az erkélyről kötélben leereszkedve üldözik a bűnöst. Fantasztikus a hangulat! A félig-meddig alibi akciók összerántják a nézősereget, a detektív-sdi kalandját megosztják mindenkivel. Végül a nagy leleplezés színházi helyzetéhez a sok energiával, odafigyeléssel együtt dolgozó társulatnak sikerül visszahoznia, elcsendesítenie a nézőteret, s ez nem kis teljesítmény. Ettől fogva mindenki éber figyelemmel követi az előadás legjobb jelenetét, a finálét. A bemutató igazolja az interakció létjogosultságát, ha a cselekménybe illesztik, és ha a színészek vállalják a kockázatot, hogy nem csak nekik tetsző reakciókat kaphatnak.

A nagyszínpadi ifjúsági színház létjogosultságát diadalmasan bizonyította a fesztivál egyik díjazott előadása, a Bárka Színház *A Legyek Ura* című produkciója. Hosszú időn át megfélemeztek a gyerekkorból éppen kilépő korosztályról, így ők jobbára csak musicaleket láthattak. Az utóbbi években a drámapedagógus színészekből álló TIE (Theatre in Education)-csapatok (róluk később), a Kolibri és a Bárka tudatosan törekednek a kamasz nézők életkori problémáival, útkeresésével foglalkozó drámák műsorra tűzésére. *A Legyek Ura* fényesen cáfolja azt a gyakori vélekedést, miszerint a gyerek-, illetve kamasz szereplők szükségképpen modorosak, ügyetlenek egy közsínházi előadásban, és játéuk csak a szakmai tudás, a színészi eszközök hiányáról árulkodik. Vidovszky György rendező rendkívüli drámatanári-rendezői tudását, számtalan nagyszerű diákszínjátzó előadás színpadra segítése során szerzett tapasztalatait, egyedi tréningjeit mozgósítva hozott létre tökéletesen „prof” előadást válogatott, nagyon tehetséges és főként nagyon alázatos, dolgozni szerető és tudó fiatalokkal. Felnőtt társulatokat megszégyenítően energikus,

pontos, végiggondolt-végigvitt egyéni alakítások állnak össze sodró erejű összjátékká. Hallatlanul érzékletesen, expresszíven jelenítik meg *A Legyek Ura* csoportlélektani történéseit, kegyetlen játszmaikat, a tragédiába torkolló kollektív elállatiasodás stációit. A rendkívül erős, bár kissé különmemű, a stilizáció különböző fokán álló teátrális effektek – a hatásos zene, az intenzív mozgások a kötélháló díszleten, a koreografált rítusok, a hatásos képek – belesodorják a játzókat abba a túlfűtött színészi állapotba, amelyből hitelesen mutathatják fel az elvadult kamaszok barbár szertartásait.

BÁBOK ÉS BÁBOSOK

Meghatározó műfaj maradt a bábszínház, de oldódni látszik a korábbi éveket jellemző „bábegyeduralom” (Nánay István). Ezt mutatja, hogy a korábbi kaposvári ASSITEJ-találkozókkal ellentétben, amikor bábelőadás volt a fesztivál kiemelkedő produkciója, az idén prózai előadások nyerték a rangosabb díjakat. Ugyanakkor kiegyensúlyozottan tetszett a bábos mezőny is, igényes, színvonalas munkákat láthattunk, amelyekben megkérdőjelezhetetlen volt a szakmai felkészültség. (Ezt jelzi, hogy öt bábelőadás kapott különdíjat.)

A Budapest Bábszínház felelevenített egy lassacskán feledésbe merülő klasszikus báb-hagyományt, a hetvenes évek állami bábszínházi stílusát, technikáit. A *Szegény Dzsoni és Árnika* előadásában mívesek voltak a pálcikabábok (tervező: Orosz Klaudia), igényes az előadás látványvilága, jól követhető a történetmesélés. Elegánsan oldottak meg olyan nehezen scenírozható mozzanatokot, mint Dzsoni és a rablók kergetőzése vagy a ketrecből való szabadulás. Mindennek köszönhetően a gyerekek végig odaadó figyelemmel követték az előadást. Külön erénye a játéknak, hogy ez a figyelem megmaradt a hosszan kitarított lírai pillanatokban is, Dzsoni és Árnika első ölelésekor, vagy amikor a dadává nemesülő boszorka gyöngéden dajkálja Dzsoniékat gyermekét. A történetet a zongorázó Apuka és az eseményekkel együtt élő, lakást, vagyis játékteret átrendező Kislány meséli el közösen. Sajnos azonban ez a közös történetmondás kevésbé kidolgozott, mint a meglepő mese. Kátai István kivételes adottságát, hogy remekül zongorázik, igazán kiaknázzák (zene: Darvas Ferenc), de figurája, lányához való viszonya nincs igazán kitárlva – feloldódik egy általános gyöngédségérzetben. Ellinger Edina színészi energiái

fiatal és felnőtt beszélgetése. A tapasztalt, ám megkeseredett tengerjáró Szindbád tanítja az elbizakodott gyerekember Teherhordó Szindbádot. Valami hasonló történhetett az előadás létrejöttékor is: Ilyés Róbert imponáló szakmai tudásából, színészi alázatából tanulhatott a rendkívül tehetséges Tatai Zsolt. A két figura viszonya, a két színész együttes játéka hozza lendületbe, tartja össze a kalandokra szenteső produkciót. Szükség is van erre, hiszen a technikailag nemegyszer virtuózan lebonyolított szemgyönyörködtető történések sora néha nehezen követhető. Nem elég élesek a döntési helyzetek, nem derül ki, mi is volt a vétség, a próbatétel, és ebből mit tapasztal, mit ért meg a rokonszenves kisember, akivel olyan könnyen azonosulnak a gyerekek. (Példa értékű, ahogyan Tatai Zsolt gyereket játszik: nem a külsőségeket ragadja meg, hanem a világhoz való viszonyt, az elvesztést és a kiszolgáltatottságot, a rácsodálkozást és a dacot). Ezen a kuszaságon, töredezettségen kívánt változtatni Veres András rendező, de a választott megoldás nem igazán szerencsés. Egy második narratív kerettel terhelte meg a produkciót, a bölcselkedések azonban, amelyek a mesét életre keltő, szolgáló két bábszínész (Sz. Nagy Mária és Töröcsik Eszter) szájába adott tanulságokat levonják, nem szolgálják az átlátható cselekményvezetést, leválnak a játékról – a szeretni való mesében megjelenik a komor didaxis. Mégis ígéretes a produkció: egy nagyon tehetséges fiatal csapat és egy nagy tudású, kirobbanó formában lévő színész ösztömmunkája.

Az előadók egyénisége még közvetlenebbül mutatkozik meg, s lesz előadást szervező erővé a Láda fia Bábszínháznál. Néder Norbert és Horváth Márta a vásári színjáték érvényes formáit keresi. Multságokon, rendezvényeken kiforralt előadómódjukkal úgy szólítják meg a nézőket, úgy fűzik egybe az egyes akciókat, hogy mindvégig megőrzik a publikum figyelmét. Persze ehhez szükség van egy végtelenül rokonszenves, a közönség legapróbb rezdülésére is azonnal reagáló, elsöprő lendülettel komédiázó játékmesterre – Néder Norbert ilyen mesélő. Lehetne egy kicsit több a meséből, kevesebb a játékos évődésből, hiszen nagyon ötletesek a tökbábok, szellemes lelemények jelenítik meg a történet egyes elemeit. Feleslegesek a kiszólások, a szüntelen kilépések, mert a közönség megszólításához kivételesen értő kis társulat rögvést, előadása elején bevon mindenkit a közös játékba. Nem tudom, milyen lehetett a tradicionális vásári színjáték, nem tudom, milyen hagyományból merített, meríthetett egyáltalán a Láda fia; mindenestre ez a forma valahogy így: ezzel a természetességgel, jóféle harsánysággal, a különmemű hatások ilyen rafináltan egyszerű változtatásával ragadhatta meg nézőjét.

Koncz Zsuzsa felvétele

A Legyek Ura (Bárka Színház)

pedig felemésződnek abban, hogy testtartásban, beszédmódban megteremtse a gyereket.

Kevert műfajú a Griff Bábszínház előadása is, parván elé lépő színészek és bábok együttese jeleníti meg a legendás mesehős, Szindbád kalandjait. Számos bábtechnikát (marionett, kesztyűs, óriásbáb) és színészi fogalmazásmódot (a visszafogott személyességtől a markáns karakterábrázoláson át egészen a maszkos játékig) bevetnek. Az *Ezeregyéjszakához* méltóan színes és dús produkció. A történetmondás alaphelyzete itt is két ember,

Szlovák Judit felvétele

Apuka (Kolibri Színház)

A személyiség kisugárzása, a kivételes minőségű együttes játék, a leleményes megoldások, bábos és színészi jelenlét izgalmas formái jellemzik a Kolibri Színház bemutatóját is. Az *Apuka* is tükrözi azt a munkájukra évek óta jellemző törekvést, hogy a hétköznapi élet konfliktusait, a „banális” családi problémákat formálják minél közvetlenebbül előadásá. Ragnhild Nilstun írása nem remekmű – az ilyen produciók alapanyaga legtöbbször nem az –, „csak” jó játéklehetőség, amivel élhet és él is a társulat. Zötykölődő színészekkel és bábokkal megjelenített buszozás, játék kutyák vontatta kutyaszán, nagymama belülről világított biedermeier bőrönd-lakása – az epikus történet momentumait nagy kedvvel és fantáziával ábrázolják. Ez a magától értetődő könnyedség, ahogy helyszínt teremtenek, lépteket váltanak – bőröndből lesz versenyautó, apró bábok és életnagyságú figurák váltják egymást –, tárgyakat lelkesítenek át, a játszó gyerekek könnyedségére emlékeztek. A kicsiknek szóló színház egyik legfontosabb varázslatát, az átlényegítés csodáját valósítják meg mesterfokon. Ehhez társul a kitűnő színészek, Tisza Bea, Szanitter Dávid, Tóth József játékkedve. Egyetlen lendülettel végigmesélik a kicsit nyakatekert, nehézkes sztorit, és eljutnak a kétségtelenül igaz, ám kissé soványka tanulságig, miszerint törődjünk kevesebbet a felnőtt szerepek megépítésével, viszont játsszunk többet gyerekeinkkel. Nagyon jó, mert egyszerű, funkcionális, finoman hangszerezelt, kedvesen ironikus a rendező Novák János zenéje, jólesik a mikrofon nélkül előadott csendes számokat hallgatni a sok tolakodó muzsika után. Feltétlenül szólunk kell Tóth Józsefről: az ő munkája a nagyon eredeti, kivételesen talentumos színészetet hozza a Kolibri előadásaiba. Páratlanul érzékeny, közvetlen történetmondása a *Semmiségben* (a Kolibri versenyen kívül bemutatott produkciójában) egy csapásra érvénytelenít minden akadémikus vitát a gyerekelőadások ideális narrációjáról. Beszélni kezd a kicsikhez, majd észrevétlenül átlép a jelen idejű megjelenítésbe, és már játssza, éli az elbeszélő életét: egy utcára került kisember triviálisan drámai sorsát.

Hagyományosabb, rejtőzködőbb bábos jelenlét jellemzi a találkozó további két előadását: a győri Vaskakas *Szerelmesek* és a Figurina *Hendikep* című produkcióját. Mindkét be-

mutató új formákat, technikákat használ, a tradicionális bábos meséktől elütő újszerű tartalmak kifejezésével kísérletezik. A győriek a virtuóz testbábozás, a *Hendikep* a szándékoltnak nehéz, figurákkal megküzdő animátori munka lehetőségeit, kifejezőerejét keresik. A *Szerelmesek* négy etűd – négy évszakra, négy életkorra. Kiskamaszok szerelme a tavasz, fiataloké a nyár, idős embereké az ősz. Ketten-ketten mozgatnak egy rugózó lábú-kezü életnagyságú figurát, lebilincselő összhangjuk életre kelti a szerelmeseket, fiút és lányt. A testnyelv, a gesztusok bámulatos gazdagságával kommunikálnak a figurák; szavak nélkül közölnek egészen bonyolult, árnyalt tartalmakat. A negyedik évszak Krzysztof Rau rendezésének legproblematisabb tétele. Felszárnyazott szertartásos mozgatói bábojaiktól megfosztva lépdelnék imára kulcsolt kézzel, patetikusan. Ezzel hivatottak megjeleníteni a halálon túli világot, ahol az életnagyságú figurák apró báb alteregóinak lelke éppen vándorol. Az új stílusban fogalmazó etűdben a platóni szerelemtan – újjászülvén is androgün társunkat keresünk tovább – szertartásos illusztrációját láthatjuk. Igazán mély volt az első három etűd sekélysege, és kissé sekély a zárlat mélysége.

Nagyon súlyos tartalomról: a megfosztottságról, sérültségről szól megrázó erővel a *Hendikep*. Egy toló kocsis kisfiú és egy haladni képtelen hintáló fájdalmas barátságát meséli el szándékoltnak lassúsággal. A nehezen mozduló figurákat kerekesszerűen alkalmasan mozgató animátor kezeli: forma és tartalom kivételes harmóniája jön így létre. Erős hatású, de kissé nyomasztó előadás, ahol szomorú kétségbeeséssel ütlegeli lovát a sérült kisfiú, és végül szemétre kerül a kerekét elvesztő ló. Ha több játékoság, több humor, több szín lenne benne, ha nem ülné meg a játék hangulatát a monoton tónusú élőzene, ha a főszereplőt megszerethetnénk, és nemcsak sajnálnánk, akkor katartikus, nagy színházzá lehetne ez a nagyon-nagyon értékes bemutató.

MOZGÁSSZÍNHÁZAK

Az idén sajnos nem akadt a korábbi évek produkcióihoz (*A vitéz bátorhoz*, a *Do-re-mi*hez) mérhető, gyerekeknek szóló mozgásszínház. Bocsik Yvette *Létrameséje* lerohanja nézőit. Kaposvárott ugyan kamarateremben adták elő, de lármássága, harsánysága szűk térbe szorult nagyszínházi produkciónak mutatja (a Nemzeti Táncszínházban nagyobb térben is játsszák). Dübörgő, mindent lefedő eklektikus zene, élénk színű jelmezek, színpompás világítás, mozgásszínházzá formált gyerekjátékok (labdázás, tollas) – szünet nélkül zúdulnak a nézőre az erősebbnél erősebb

impulzusok. A mozgásetűdők kiindulópontja egy-egy közismert gyerekvers, a szöveget kedvére szabdalja a rendező, legtöbbször nem történik a sorokkal semmi, egyszerűen megjelölik a témát és a helyszínt – mondjuk: Majomországot –, majd a tánc, a mozgás illusztrálja a tartalmat. Nincs csend, nincs tér, idő arra, hogy a gyerekek rácsodálkozzanak a hatásdömpingre. Hiába dolgoznak a táncosok nagy odaadással, rokonszenves alázattal, elismerésre méltó tehetséggel, ebben a mozgásesztrádban nemigen varázsolhatnak. Szó sincs átlényegítésről; a cirkusz leleplezett, megúszott álmutatványok sora, a tollaslabdázás az, ami, ütővel, labdával, hálóval, a labdajelmez derékra applikált labdaöv és így tovább. Minek ehhez a színház – tollasozni jobb, mint tollasozó színészeket nézni.

Az *Álom-álmom, kitalálom*-ban Palya Bea azonos című lemezének számaait „táncolják” el. Különös ötlet egy félig-meddig tematikus hanganyagra koreográfiát készíteni. Az eredmény felemás: mesélnek történetet, meg nem is, összetartoznak az egyes jelenetek (trackek), meg nem is, a szöveghez kötődik a mozgás, meg nem is. Leginkább azonban az egyes számok izléses illusztrációját látjuk a Bartók Táncszínháztól, olyan az egész, mintha egy szépen illusztrált mesekönyv lapjai mozdulnának meg. Előfordul, hogy egy eszem-iszomról szóló számnál a szereplők kellék korszóval, műkolbással táncolnak! Nemcsak a szigorú tekintetű felnőtt hiányolja a dramaturgiát, a gyerekek is kérdezzetnek, hogy kicsoda is az időről időre felbukkanó félelmetes boszorkány, miért kel útra a fiú, milyen varázslatot kell legyőzni stb. A táncban előforduló narratív elemek a történet összeállítására sarkallnak, de a mesét nem lehet összerakni. A korábbi produkcióknál gyengébbnek tűnik a mozgásanyag, nemigen derül ki, hogy milyen nagyszerű színészek, táncosok a dunaújvárosi társulat tagjai. Kár pedig; egyes pillanatok költőisége, a játék finomsága, a tárgyi világ szépsége többet ígért.

DRÁMAPEDAGÓGIA ÉS SZÍNHÁZ

Az első ASSITEJ-fesztiválon még megkérdőjeleződött, hogy helyet kapjanak-e a TIE-társulatok egy gyerekszínházi szemlén, sőt sokakban kétség merült fel a módszer létjogosultságát illetően. Az utóbbi években azonban általánosan elismert, elfogadott lett a színházi előadást a gyerekekkel együtt, drámapedagógiai módszerekkel feldolgozó, a színházat a nevelés, tanítás eszközeként használó forma. Bizonyítja ezt, hogy a tavalyi Gyermekszínházi Szemle után – amely a kaposvári biennálé váltott éveiben zajlik Budapesten, a Marczibányi téren –, ahol a két meghatározó TIE-mű-

hely is különdíjat kapott, az idén az egyik előadásdíjat a háromból szintén egy ilyen foglalkozás, a Kerekasztal programja kapta. Az *Ördöghajtsza a Salemi boszorkányok* egyik szálát kibontva szembeesíti a középiskolásokat a manipulációnak szembeszegülni képtelen emberi gyarlósággal, büntudatos gyávasággal. Világos, jól követhető szövegváltozatban (dramaturg: Sándor L. István), nagyon izgalmas, mozgás- és szószínházat vegyítő kifejezőmóddal (rendező: Uray Péter), erős színészi jelenléttel viszik végig a boszorkánypercek áldozatául eső Proctor család történetét. A három expresszív, sűrű színházi rész hátterét, a cselekedetek, döntések mögött megbúvó rejtett motívumokat a kiscsoportos beszélgetések, az improvizáló színészeket instruáló fórumszínházi forma tárja fel, bontja ki. (A fórumszín-

Koncz Zsuzsa felvétele

Sötétben látó tündér (Örkény Színház)

házban mondatokat, stratégiákat kínálnak fel a színészeknek, akik ezeket azonnal a játékba építik. Nagyon élő, erős forma, kitűnően rögtönző színészeket igényel.) Az osztályközösség magától értetődően válik az előadás részévé, a foglalkozás valódi feladatát, valódi morális kérdéseket, valódi döntéshelyzeteket kínál nekik; így nemcsak követik a történetet, hanem valóban annak részévé válnak (a foglalkozást Lipták Ildikó tervezte). Az erős színházi élmény elmélyül, személyesebbé lesz, olyan közösségi színházi helyzet teremődik, amely a tradicionális kultúrákat jellemezte. A fesztiválokat követő elhivatott helyi pedagógusok mesélték a szakmai beszélgetésen, hogy egy-egy ilyen foglalkozás élményeit évek múltán is visszaidézik, mert meghatározó állomása volt az osztályközösség életének.

Míg a Kerekasztal nagyon erős színházi formába illesztette a gyerekek aktivitását, a Káva *Digó* című előadása ellenkező irányba indult: foglalkozásukban a drámapunka az elsődleges, ehhez rendelték az előadást. A szándékoltan hézagossá, kiegészítésre szoruló előadásrészek (rendező: Tóth Miklós) a csoporttal végzett közös munka során teljednek ki, így a teljes élmény a résztvevőkben születik meg (természetesen a megfigyelő számára

kevessé látványos ez a forma). Rainer Werner Fassbinder fiatal színészek számára írta drámáját, és később fontos filmet rendezett belőle. A Káva három színházi részben adja elő a történetet. Az elsőben a görög vendégmunkást – Digót – idegenkedve fogadó, kitzasztó és megverő kisvárosi fiatalok, a másodikban Jorgosz szerelme, a harmadikban pedig a vendégmunkás szemszögéből látjuk a történeteket. *A vihar kapujában* építkezik így: minden rész a valóság egy-egy aspektusa, nincs abszolút igazság – türelemre és elfogadásra lenne szükség. A foglalkozás során (foglalkozásvezető: Takács Gábor) a középiskolásoknak állást kell foglalniuk arról, amit láttak, és aminek nem látható részeit az ő kiscsoportos megbeszéléseik, közös improvizációik adják. Ez rendkívül izgalmas, mert a nyitott forma megköveteli a meghívottak aktivitását. Kaposvárott a Káva nehezen bevonható, félszeg közösséggel szembeült, amelyet szemmel láthatóan zavart a „nézők” jelenléte, így sokkal inkább a drámatanári munka küzdelmes, áldozatos részének lehettünk tanúi, mintsem látványos diadalának. (A tavalyi Marczibányi téri találkozó egyik legerősebb színházi élménye, a *Digó* egy színházi értelemben is hatásosra sikerült foglalkozás volt.) Ugyanakkor elképzelhető, hogy egy ilyen nehezebben bevonható csoport számára hasznosabb a program, mint egy könnyedén játékba vonható, jól működő közösségnek.

SÖTÉTEN LÁTÓ TÜNDÉR

A fődíjas, a harmadik biennále kiemelkedő előadása az Örkeny Színház bemuta-

tója volt. Bagossy László mesebeszédének címszereplője Pogány Judit, az előadást Bagossy László rendezte. A kissé körülményes mondattal nyomatékosítani szeretném: irodalmi értékű írásműből egészen kivételes minőségű, nagy színészettel rendkívüli előadás született. A produkció nem fedez fel semmit, mégis újraértelmez mindent. Mesebeszéd – jelölik meg a műfajt szellemesen, s az előadás nagy találmánya valóban az, hogy színházi helyzetbe emeli, kitágítja az esti mesélések intimitását. S mert a képzelet sötétben szárnyal leginkább, a *Sötétben látó tündér* veszélyesen hosszú sötéteket bocsát a teremre, hogy a fantázia maga elé vetithesse a képeket – olyan az egész, mint egy gyereket, felnőttet egyaránt „utaztató” relaxáció. A közös utazáshoz kell Pogány Judit „szómágiája”: amit a színész nő kimond, tényleg megjelenik. Minden szava, hasonlata érzelmi élmény, minden képe pazar freskó – a hangjával varázsol és láttat. Nem játszik el figurákat, hanem a figurák megjelennek benne, nem mutat érzelmeket, az érzelmek átsuhannak arcán; őt látva értelmet nyer a nagy színházi guruk – Sztanyiszlavszkijtől Grotowskin át Barbaig – visszatérő állítása, miszerint az igazi színészet nem reprodukció, hanem teremtés. A gyönyörű történet néhány képe valóban megjelenik: a sötétben kiforog a kis színpad, és feltűnik egy-egy hosszasan benn tartott, a tudat mélyének alkimiájával létrehozott kép – gyönyörű kis királylány, szomorú öregember, lakmározó farkas, tüzzel játszó törpe. Ezek az emlékezetbe égő tünemények jelenvalóak és konkrétak, hiszen a törpét törpe színész, a farkasokat husky kutya adja, ugyanakkor az üres térben a fekete háttérből kiemelkedve archetipikusan sűrítettek, szimbolikusak. A *Sötétben látó tündér* nem műfajteremtő előadás, megoldásai nem másolhatóak, hatásdramaturgiája nem követhető. Mint minden öntörvényű alkotás, felülírja az összes műfaji konvenciót; átértelmezi a színpadi sötétet, ami irtózatot kockázatot egy gyermekelőadásban; máshogy kezeli a színpadi időt: kitágít egy-egy pillanatot, hagyja, hogy nézője elidőzzön, szemlélődjön; mást ért drámaiságon: nem törekszik „színházszerűsége”, közelebb áll a regélés ősi gesztusához, mint a „színházhoz”. Nagy színház!

A harmadik biennále nem volt kiemelkedő színvonalú, nem mutatott áttörést a gyermek- és ifjúsági színházak tekintetében, de tanúsította, hogy több tényező kiemelte a műfajt mostoha helyzetéből. Az áldozatos szervezőmunka, ami az ASSITEJ-ben, a Kolibri Színházban vagy a Marczibányi téren folyik, szakmai fórumot biztosít a kiemelkedő produkcióknak. Visszajelzést ad az alkotóknak az az erősödő szakmai figyelem, amellyel néhányan a műfaj felé fordulnak. Megjelent és tartja magát egy elhivatott, a gyermekeknek való játékot ügynek tekintő szemlélet, amely tükröződik az egyes társulatok kitartó műhelymunkájában. Azt a formai gazdagságot, kísérletező kedvet, amely a jó gyerekelőadásokat jellemzi, a közsínházi átlagban hiába keresnénk. Ezért is igazságtalan, hogy a gyermekszínház még mindig kicsit lesajnált kistestvére a „nagy színháznak”, pedig a legjobb előadások kivétel nélkül igazi, nagy színházi élményt jelentenek mindenkinek, s az évad legjelentősebb művészi teljesítményei közé tartoznak.

ÉLET ÉS
IRODALOM
IRODALMI ÉS POLITIKAI HETILAP

MINDEN PÉNTEKEN!

KERESSE A HÍRLAPÁRUSOKNÁL VAGY FIZESSEN ELŐ!
Kedvezményes éves előfizetési díj 15.500 Ft

Megrendelhető a szerkesztőségben: 1089 Budapest, Rezső tér 15.
Tel: 06-1 210-5149, 210-5159, Fax: 303-9241 • e-mail: lapterjesztes@es.hu

*Van a városban két biztos pont.
Ahol pont van SUGÓ.*

Libri
Magyar Könyvtári Társulás